

9. Одаренность и возраст. Развитие творческого потенциала одаренных детей: Учебное пособие / Под ред. А. Матюшкина. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института, 2004. – 192с.

10. Алдер Г. CQ, или Мускулы творческого интеллекта: Пер. с англ. – М.: Фаир-пресс, 2004. – 496с.

11. Смирнов С. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: Учебное пособие. – М.: Академия, 2001. – 304с.

12. Клименко В. Психологія творчості: Навчальний посібник. – К.: Цент навчальної літератури, 2006. – 480с.

13. Роменець В. Виховання творчих здібностей у студентів. – К.: Вища школа, 1973. – 96с.

УДК 371.057

Сгадов С.В.

ТВОРЧИСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК КОМПОНЕНТ ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті висвітлено структуру організаційної культури вчителя, її взаємозв'язок з творчістю. Розкрито сутнісні характеристики творчої особистості та шляхи її розвитку як суб'єкта педагогічної взаємодії.

Проблема ефективності підготовки педагогічних кадрів завжди була в центрі уваги дослідників. У період реформування системи освіти особливої актуальності набули такі аспекти цієї проблеми як формування особистості вчителя. Нова освітня парадигма передбачає становлення компетентності, розвиток ерудиції, творчого потенціалу і культури особистості.

Для розвитку освіти істотне значення завжди мали такі чинники, як „особистість учителя”, „педагогічна культура”, „морально-психологічний клімат навчального закладу” та інші. Нині в цьому смисловому ряді базових понять присутні актуально значущі поняття „організаційна культура вчителя” та організаційна культура закладу освіти”.

Термін „організаційна культура” вперше з'явився у англійській літературі у 60-х роках ХХ століття. Це поняття нині широко вживається у зарубіжному менеджменті (Дж.Ходстід, Е. Шайн, Т. Пітерс, Р. Моран). Останнім часом воно стало часто використовуватися і у вітчизняній літературі.

Єдиної точки зору на поняття організаційної культури нині не вироблено, як і не існує загальноприйнятого його визначення. Більшість авторів під цим поняттям розуміють: норми і правила поведінки; мову спілкування працівників; звичаї та ритуали; історію організації; цінності організації, які орієнтують індивіда в тому, яка поведінка вважається допустимою або не припустимою. Важливим атрибутом організаційної культури є „символіка”, за допомогою якої ціннісні орієнтації „передаються” членам організації. Внутрішніми складовими організаційної культури вчені вважають прийняту систему комунікації (спілкування), положення особистості в організації. До зовнішньої складової організаційної культури дослідники відносять саме приміщення організації і його дизайн, розташування, обладнання, меблі, наявність фірменного одягу для працівників.

Всі ці характеристики організаційної культури разом відображають і надають смисл концепції організаційної культури. Члени організації, поділяючи віру і очікування, створюють своє фізичне оточення, виробляють мову спілкування, здійснюють дії, які адекватно сприймаються іншими і проявляють почуття і емоції, зрозумілі усім. Все це, будучи сприйнятим працівниками, допомагає їм зрозуміти і інтерпретувати культуру організації.

Функціональні характеристики організаційної культури визначаються кінцевою метою її удосконалення - адаптація до плінних умов середовища, набуття мобільності, гнучкості мислення і конкурентноспроможності особистості. Ось чому, на думку дослідників, поняття „організаційна культура" включає інтегровану сутність певних смислів, зокрема: порядок, соціальна інерція, соціальна еволюція, культуровідповідна інноваційність та „ідеальний набір" особистісних характеристик.

Різноманітність способів поведінки вчителя в умовах професійної діяльності буде доцільним за умови обов'язкового збереження базових традицій, що забезпечують закономірності і особливості педагогічної діяльності (зокрема, ступінь інноваційного і консервативного; стиль нестандартного мислення і стиль інтелігентного спілкування). Отже, організаційна культура вчителя декларує наявність у нього здібності приймати і чинити опір впливам зовнішнього світу (Б.Г. Ананьєв, В.В. Краєвський, М.М. Поташник, В.П. Симонов).

Розглядаючи структурну значущість факторів „соціальна інерція" і „соціальна еволюція" для організаційної культури, дослідники вважають, що для вчителя повинен бути властивий „ розумний" консерватизм як поєднання якостей індивіда, що володіє такою інерційністю психічної діяльності, яка достатня для підтримання стабільності свого оточення, але водночас не перешкоджає інноваціям, від яких неможливо відмовитися, а потрібно обов'язково перевірити і всебічно оцінити.

Вчитель, як носій організаційної культури, характеризується певними якостями і здібностями. До них вчені відносять: гнучкість мислення, інтуїція, красномовство, привабливість, майстерність, спостережливість, освіченість, високий рівень загальної культури, організаторські здібності, працездатність, почуття гумору, різнобічність інтересів, сила волі, витривалість, настирливість, стійкість, витримка, самоволодіння, цілеспрямованість, творчі здібності, талант, емоційність, допитливість, оптимізм, життєрадісність, комунікабельність, самостійність.

Організаційна культура вчителя передбачає наявність у нього готовності покращувати соціальну атмосферу в якій відбувається процес навчання, виховання, розвитку учня.

Вивчення організаційної культури – це порівняно новий напрямок в організаційній психології, що прийшов на зміну традиційним дослідженням соціально-психологічного клімату організації.

Дослідження підтверджують, організаційна культура вчителя впливає на формування сприятливого психологічного мікроклімату школи, що створює оптимальні можливості для розвитку учнів і вчителів, підтримує співробітництво серед учителів, стимулює продуктивні педагогічні ініціативи і мотивовану готовність до творчої дослідницької діяльності. Отже, творчість є проявом організаційної культури вчителя, її важливим компонентом.

Проблема творчості широко розглядалась у вітчизняній науці. Великий внесок у розробку проблем здібностей, обдарованості творчої особистості зробили такі науковці, як Б.Г.Ананьєв, Л.С.Виготський, П.Я.Гальперін, Є.М.Ільїн, В.О.Моляко, С.М.Лисенкова, Я.А.Пономарьов, Б.М.Теплов, В.А.Роменець, С.Л. Рубінштейн. Серед зарубіжних науковців найбільш відомі імена Дж.Гілфорда, Е.Торренса, Н.Когана.

Творчість - процес багатогранний. Він включає в себе соціальну, психічну і фізіологічну складові. На думку О.Л. Клепікова та Т.Л. Кучерявого, у творчості особливого значення набувають психологічні якості особистості: характер, сила волі, досвід, інтелект, гострий розум, інтуїція, уява тощо. Важливою умовою творчості є сприйняття нових ідей, здатність знаходити і порушувати проблеми, незалежність поведінки та суджень і водночас уміння поступатися і відмовлятися від своїх попередніх думок, критичність, сміливість, терпимість [1].

Традиційно творчість визначають як діяльність, що породжує щось нове, оригінальне на основі реорганізації попереднього досвіду та формування нових комбінацій знань, умінь.

Внутрішнім потягом до творчості стає особливий динамізм усіх якостей та властивостей особистості, здатних реалізуватися у конкретному творчому акті. Саме цей динамізм і є основним змістом поняття, яке прийнято називати творчим потенціалом.

Проблема творчого потенціалу людини розглядається у роботах багатьох дослідників творчості. Зокрема, це питання стало предметом пильної уваги О.Л. Клепікова та І.Т.Кучерявого. Вони наголошують, що дослідження творчого потенціалу особистості набуває особливої актуальності в сучасних умовах. На їх думку, творчий потенціал - «...інтегральна властивість у вигляді здібності, що - дає людині здійснювати предметну діяльність, і за допомогою якої вона може вирішувати практичні завдання» [1, с. 54]. За своїми витокami ця властивість людського індивіда є результатом природної й соціальної активності, зовнішнім виявом якої виступає праця або діяльність, що органічно включає свідомість і спілкування.

Однією з важливих проблем при вивченні творчості є проблема особистості, яка творить. Визначенню поняття творчої особистості у філософській, педагогічній та психологічній літературі приділяється увага в роботах Б.Г.Ананьєва, В.І.Андрєєва, Ю.К.Бабанського, Д.Б.Богоявленської, В.А.Кан-Каліка, Я.Л.Коломийського, А.Н.Лука, В.О.Моляко, Я.О. Пономарьова та інших. Більшість з них визначають творчу особистість як індивіда, який володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, який вміє відкинути стереотипне, шаблонне. Для творчої особистості потреба у творчості є життєвою необхідністю.

Психологічний словник визначає, що творча особистість виникає лише внаслідок наявності в неї "...здібностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, який відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю"[2].

Деякі автори вважають творчою ту особистість, яка характеризується креативністю. Розвиваючись у процесі діяльності і з'єднуючись із провідними мотивами, креативність виховується у структурі особистості й виявляється як здатність до продуктивної зміни і створення якісно нової діяльності.

Моляко В.О. та Громов Є.С. називають сім ознак креативності: оригінальність, евристичність, фантазія, активність, сконцентрованість, чіткість, чуттєвість. Для креативної особистості характерним є яскрава саморегуляція сприйняття, її спрямованість на вирішення якої-небудь проблеми або завдання, високий рівень зосередженості, її тривалість і стійкість. Найбільш яскравим і типовим виявом креативності вважається уява і фантазія. Уява креативних особистостей вирізняється особливою яскравістю, незвичайністю, жвавістю і неадекватністю, крайньою фантастичністю та образністю.

Щоб успішно розвивати творчу особистість студента, кожному учаснику педагогічного процесу слід чітко усвідомлювати механізми особистісного зростання студента, особливості самої ситуації взаємин викладачів і студентів та враховувати їх під час професійного навчання.

Практика свідчить, що поєднання проблемно-пошукового, програмованого, модульного навчання дає змогу розвивати у студентів творче ставлення до оточуючого світу, до людей, до самих себе, до навчання, до праці, до життя, до національних традицій.

Використання у навчальному процесі проблемних ситуацій, які моделюють умови винахідництва, дослідництва, експерименту, сприяє розвитку творчого мислення майбутніх учителів.

Особливого значення в цьому процесі набуває побудова навчального заняття за діалогічним типом, де і викладач, і студенти проявляють інтелектуальну активність, зацікавлені в судженнях один одного, обговорюють альтернативні варіанти розв'язання педагогічних проблеми.

Творча взаємодія вчителя й учня успішно активізується, якщо в освітньому закладі на належному рівні організовано співробітництво "викладач - студент", "студент - студент". Така діяльність характеризується певною системою установок, що виявляються в гуманності, соціальним підґрунтям якої є рівність та справедливість, і реалізується в процесі спілкування, діяльності, в актах співучасті, емпатії, сприянні та допомозі. Зазначимо, що здібності та нахили особистості виявляються, розвиваються і формуються у творчій і самостійній діяльності. Викладач повинен враховувати особистісну і соціальну перспективу творчого розвитку студентів, який проявляється у творчій діяльності.

Творча взаємодія викладача і студентів можлива за умови реалізації викладачем практичного потенціалу студентів. Для того, щоб студент реалізував свої резервні можливості, відчув себе успішним, перетворився в суб'єкт власного розвитку і неповторної індивідуальності, викладач має формувати у студентів уміння діяти в нестандартній, незнайомій ситуації. Проаналізував механізми педагогічного керівництва процесом творчого розвитку, Я.О.Пономарьов зазначив: "Управляти творчістю людини неможливо, не враховуючи її світогляду, переконань, потреб, інтересів, нахилів, здібностей, мотивів діяльності" [4, с.268].

Отже, творчий розвиток особистості студента можна розглядати як результат і як умову функціонування взаємин його з викладачами. Досвід свідчить, що через механізм оптимізації міжособистісних взаємин у системі „викладач – студент ” можна ефективно впливати на особистісне становлення майбутнього вчителя.

Під "оптимальними" розуміємо такі взаємини між викладачами і студентами, які є особистісно-орієнтованими: забезпечують дотримання психологічних умов для самоствердження і самореалізації студента як майбутнього вчителя; створюють емоційно-психологічний клімат, який сприяє виникненню почуття психологічної захищеності, зняттю надмірного хвилювання в ситуації випробування (наприклад, на іспиті чи під час пробного уроку в школі), зниженню рівня реактивної тривожності студентів (зокрема в ситуації їхньої взаємодії з викладачами); виробленню адекватного емоційно оцінного ставлення викладача і студента один до одного тощо[3].

Література

- 1.Клепиков О.І., Кучерявий І.Т. Основи творчості особи: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1996. – 295с.
- 2.Краткий психологический словарь // Под ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – Р.-на-Д.: Феникс, 1999. - 512с.
- 3.Навчальний процес у вищій педагогічній школі: Навчальний посібник / за ред. академіка О.Г. Мороза. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. – 337с.
- 4.Пономарьов Я.А. Психологія творчості // Тенденція розвитку психологічної науки. – К.: Наука, 1988

УДК 371.132
Р.К.

Серьожникова

ДИДАСКОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ТВОРЧОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА

В статті розглядається нова термінологія на позначення професійної підготовки студентів в галузі теорії і технології педагогічної праці – дидаскологічна підготовка, розкривається її сутність, можливість у становленні творчої позиції майбутнього викладача.

Постановка проблеми у загальному вигляді...Вища школа стоїть перед необхідністю переходу від загальноприйнятої твердої системи підготовки майбутніх викладачів до більш гнучкої, що дозволяє формувати фахівця педагогічної діяльності